

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1930

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

συζύγου της δολοφόνου που δεν ξμαθε τίποτα.

Μετά την εξαφάνιση της επιστολής, το δικαστήριο δεν έχει δυσκολία να πιστέψει την ψευδή ιστορία της κ. Στάνλεϋ κ' οι ένοχοι την άθωώνουν. 'Αλλά είναι ανάγκη τώρα να επιστραφή το ποσό που πληρώθηκε για την έξαγορά του ένοχοποιητικού δικαιώματος. "Έτσι ο σύζυγος μαθαίνει την αλήθεια από το στόμα της ένοχου της ίδιας, που ωστόσο εξακολουθεί να μένη γυναίκα του, όχι για αγάπη, αλλά γιατί δεν υπάρχει άλλη δυνατή λύση, με τη μαρτυρική ιδέα πως λατρεύει ακόμα τον άνθρωπο που σκότωσε.

"Έχω πρόχειρες δυό-τρεις κρίσεις γάλλων κριτικών, γραμμένες έπειτα απ' την παράσταση του έργου στο Παρισινό «Ατενέ», που φανερώνουν έναν άδολο θαυμασμό :

«'Η πρώτη άρετή του έργου αυτού, γράφει ο κ. Φλορεντέν, είναι το μεγάλο ενδιαφέρον του, ένα ενδιαφέρον που διαρκώς αυξάνει και φθάνει μέχρις άγωνίας». 'Από την κριτική της «Καθημερινής» : «Λαμπρά κατασκευασμένο, κεραιμένο για να κινή το κοινό να κρατά την άναποή του, τραβά το ενδιαφέρον του θεατού μέχρι παροξυσμού». Κ' η «Ματέν» : «Μέσα σε λαμπρά χρώματα, γραφικές λεπτομέρειες, στην ατμόσφαιρα μακρυνών και παράξενων χωρών, ο συγγραφέας διατηρεί το βαθύ ανθρωπισμό του. 'Από θεατρικής άπόψεως ή σκηνή στους Κινέζους και η αντικειμενική αναπαράσταση του φόνου είναι θαυμαστή».

A. B.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φ. Μιχαλοπούλου : *Τὰ Γιάννενα και ή Νεοελληνική 'Αναγέννηση. 'Αθήνα 1930.*

Μέσα εις τους παράγοντας της αναγεννήσεως της 'Ελλάδος πρέπει να καταλάβουν έξαιρετικήν όλωσ θέσιν τα Γιάννενα, ή φημισμένη πρωτεύουσα της 'Ηπείρου, που τόσον έξαιρετικήν θέσιν κατείχε πάντοτε εις την έλληνικήν ψυχήν, σαν ένα σύμβολο εκλεκτό της πατρίδος. Και πολύ δικαίως, διότι εις τα Γιάννενα, επί μακράν σειράν αιώνων έβλάστησε μία αναγέννησις γεμάτη ζωήν και γονιμότητα. Την ιστορίαν της ωραίας αυτής σελίδος της 'Ελλάδος άφηγγείται ο κ. Φάνης Μιχαλόπουλος εις ένα τόμον του έκδοθέντα κατ' αὐτάς, έπειτα από το ωραίον έργον του περί Ρήγα, έτοιμάζει δέ, ως συνέχσιαν των άνωτέρω, άλλον τόμον συμπληρώνοντα την αφήγησιν.

'Ο κ. Μιχαλόπουλος αρχίζει άποδεικνύων ότι ο 'Αλῆ πασάς, όσον και αν ήτο τύραννος, είναι άναμφισβήτητον ότι ώφέλησε την ελληνικήν αναγέννησιν. 'Επί του θέματος τούτου είχα και εγώ άφορμήν να ασχοληθώ εις κάποιαν μελέτην μου, όπου έτόνισα, εν όλίγοις, όσα διά μακρών ερχεται να αναπτύξη ο κ. Μιχαλόπουλος, δηλαδή ότι χάρις εις τον 'Αλῆ πασάν έδημιουργήθη μία περίοδος φιλολογικής και κοινωνικής αναγεννήσεως εις την 'Ηπειρον, ή όποία μεγάλως συνετέλεσεν εις την

διάπλασιν της γενεάς εκείνης που ήρπασε το καρσοφύλι δια να πραγματοποιήση το θαύμα της άπελευθερώσεως του 'Ελληνισμού από τον Τουρκικόν ζυγόν.

Γιάννενα, πρώτα στ' άρματα
στά γρόσια και στα γράμματα

δεν είναι κενή φράσις, αλλά πραγματικότητα, ή όποία έφθασεν εις το κατακόρυφον ακριβώς κατά την περίοδον της ήγεμονίας του, κατά τα άλλα αίμοχαρούς, 'Αλῆ πασά. «Μητροπόλιν πάσης μαθήσεως» άποκαλεί τα Γιάννενα πατριαρχικόν έγγραφον κατά τας άρχάς του ΙΘ' αιώνος.

Και πράγματι, ενώ εις όλας τας άλλας πόλεις της 'Ελλάδος και Μικράς 'Ασίας δεν υπήρχον σχολεία και ή μόρφωσις είχε βυθισθή εις το σκοτός, εις τα Γιάννενα από του 1292 εξακολουθητικώς μέχρι του 1820 συναντώμεν σπουδαία εκπαιδευτήρια. Το 1525 υπήρχεν εις τα Γιάννενα επίσημος «Σχολή των Δεσποτών», εις την όποιαν έμμορφώθησαν διαπρεπείς λόγιοι και μεγάλοι πατριώται. Κατά τας άρχάς του ΙΗ' αιώνος υπήρχον εκεί τρία σχολεία των ελληνικών μαθημάτων, εις τα όποια παρεδίδοντο γραμματικά και φιλοσοφικά μαθήματα, κατά βεβαίωσιν συγχρόνου συγγραφέως. Και ενώ άλλαχου εις τα λίγα υπάρχοντα σχολεία έδιδάσκοντο κολυβογράμματα εις τα Γιάννενα έδιδάσκοντο μαθήματα κατά το πρότυπον ευρωπαϊκών σχολείων. Τόση δέ ήτο ή φήμη των σχολείων των Γιαννίνων, ώστε οι πλούσιοι 'Ελληνες του έξωτερικού έζήτησαν διά τας κοινότητας του Λιβόρνου, Μασσαλίας, Βιέννης, Βούδας διδασκάλους σπουδασμένους εις τα Γιάννενα. Και αυτή ή Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας έζήτησεν από τα Γιάννενα καθηγητήν, δια να διδάξη τα ελληνικά εις τους έγγονούς της και ιδίως τον Κωνσταντίνον, τον όποιον προώριζεν ως αυτοκράτορα του αναγεννηθησομένου Βυζαντίου.

* *

Εις τα Γιάννενα συνελήφθη το πρώτον ή ιδέα της μεταφράσεως όλων των αρχαίων 'Ελλήνων συγγραφέων εις την καθομιλουμένην. 'Εκει άπεφασίσθη ή συγκέντρωσις ύλικού δια την σύνταξιν του μεγάλου ελληνικού Λεξικού. Και ο πατριώτης Καπλάνης διαθέτει προς τον σκοπόν τούτον σεβαστόν χρηματικόν ποσόν. 'Αλλά πολύ πρό του Καπλάνη είχεν έκδοθή εις τα Γιάννενα το σπουδαιότατον «Γετρογλωσσον Λεξικόν Γεωργίου Κωνσταντίνου του εξ 'Ιωαννίνων». Το Λεξικόν τούτο έτυπώθη επανειλημμένως κατοπιν.

'Υπάρχει και ή φήμη ότι κατά τα μέσα του ΙΗ' αιώνος υπήρχε και τυπογραφείον εις τα Γιάννενα, εις το όποιον έτυπώθη και βιβλίον με περιέργους ξυλογραφίας. 'Αλλά νεώτεροι έρευναι πιστοποιούν ότι το βιβλίον αυτό έτυπώθη εις το περίφημον τυπογραφείον της Μοσχόπολεως. Κατά συνέπειαν πρό της επαναστάσεως δεν έλειτούργησε τυπογραφείον εις τα Γιάννενα. Διότι τόσοι περιηγηται έπεσκέ-

φθησαν τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ ἔγραψαν ἐν ἐκτάσει περὶ αὐτῆς, δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ μὴ ἀναφέρουν ἐν τόσων σημαντικῶν γεγονότων ὅπως ἦτο ἡ ὑπαρξίς τυπογραφείων κατὰ τὸν ἐποχὴν ἐκείνην.

Τυπογράφοι Ἰωαννίται ἦσαν πολλοὶ εἰς τὴν Βενετιάν καὶ διακεκριμένοι μάλιστα, ὅπως ὁ πολὺς Νικόλαος Γλυκὺς, οἱ Σάρορ καὶ ἄλλοι.

Φυσικὸν ἦτο νὰ συζητηθῆ πολὺ εἰς τὰ Γιάννενα καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Ἡ πόλις αὐτὴ μάλιστα μᾶς ἔδωκεν ἕνα ἀπὸ τοὺς διαπρεπεσιέτους δημοτικιστὰς, τὸν Ἰω. Βηλαρῶν. Καὶ ὁ λογιστικὸς ἔλαβε τὸ πρῶτον κτύπημά του ἐκεῖ.

«Τοῦ κάκου πασχίζετε νὰ φτιάξετε κράτος, ἔγραψεν ὁ Ἄθ. Παλλίδας εἰς τὸν Σπυρ. Τρικούλην, ἂν δεχθῆτε τὰ κεφάλια τῶν λογιστικῶν καὶ δὲν ἀποδεχθῆτε τὴν κοινὴ γλῶσσα ὡς γλῶσσα ἐθνικῆ».

Βεβαίως προτοῦ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡ παιδείας καὶ προτοῦ ὁ Βηλαρῶν κηρύξῃ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἐν γένει ἡ μόρφωσις ἐπέρασε εἰς τὰ Γιάννενα ἀπὸ διαφόρους κρισίμους φάσεις. Διότι ἀρχικῶς, ὅπως καὶ παντοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο εἰς τὰ χεῖρα τῶν καλογέρων, οἱ ὅποιοι ἐστρεβλῶναν τὸν νοῦν τῶν παιδιῶν μὲ τὰ κολλυβογράμματα, ὡς μόνην μόρφωσιν παρέχοντες τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ὀκτωήχου καὶ τοῦ Παλτηρίου. Ὁ κληρὸς ἀντέδρα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς κάθε νεωτερισμῶν. Μαζὺ δὲ μὲ τοὺς κληρικῶς καὶ οἱ ἄρχοντες ἀντέδρουν εἰς κάτι τι ποῦ θὰ ἔφερε τὴν ἀναγέννησιν. Διότι ἐφοβοῦντο μήπως ὁ λαὸς ξυπνήσῃ καὶ ζητήσῃ ἐλευθερίαν. Ὁ πολὺς Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων τοὺς ζωγραφίζει ὡς ἐξῆς: «Οἱ λεγόμενοι ἄρχοντες, μοχθηροί, κηφήνες, μισομαθεῖς καὶ φωτισοβέσταί καὶ τῶν μαθήσεων ἐχθροὶ καὶ διώκται ὑπάρχοντες, οὐ μόνον τὰ ἴδια τέκνα τῶν ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν λοιπῶν κατοικίων ἐκράτουν ἀπὸ φθόνου εἰς πυχλὴν ἀμάθειαν, ἵνα μὴ ἐκπαιδευθέντες οἱ χωρικοὶ καταφρονήσων τοὺς ψωφάρχοντας». Ἄλλ' ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν ἔμελλε νὰ μείνῃ ἀποκλεισμένος ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς αὐτὸ συνετέλεσαν οἱ Ἕλληνας ποῦ ἔξοδσαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, Ἡπειρώται κατὰ τὸ πλεῖστον, οἱ ὅποιοι ἀντιληφθέντες τὴν χρησιμότητα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐκπαίδευσως, διέθεσαν πολλὰ χρήματα εἰς τὴν ὀργάνωσιν σχολείων νεωτεριστικῶν εἰς τὰ Γιάννενα.

Τὴν πρῶτην νεωτεριστικὴν, ἄς τὴν εἴπωμεν, Σχολὴν ἵδρυσεν ὁ Ἐπιφάνιος. Οὗτος εἶχε σπουδάσει εἰς τὰ Γιάννενα, κατόπιν δὲ μεταβὰς εἰς τὴν Βενετιάν καὶ πλουτίας, ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Γιάννενα κατὰ τὸ 1648 σχολεῖον, τὸ ὅποιον ἐπροικοδότησε πλουσιώτατα. Εἰς αὐτὸ ὥρισε νὰ «παροῦθῆται πλὴν τῆς γραμματικῆς καὶ τῶν Σχολαστικῶν μαθημάτων καὶ ἡ Φιλοσοφία καὶ αἱ ἐπιστήμαι». Πρακτικὸ μυαλὸ ὁ Ἐπιφάνιος καὶ γνωρίζων ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχον διδάσκαλοι ἱκανοί, ἐπῆρε διαφόρους νέους καὶ τοὺς ἐσπούδασεν εἰς ἰταλικά πανε-

πιστήματα, προορίζων αὐτοὺς διὰ καθηγητὰς τῆς Σχολῆς τοῦ εἰς τὰ Γιάννενα. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ κατόπιν Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος. Οὗτος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς τὸ 1686. Εἶχε σπουδάσει κυρίως ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, χωρὶς νὰ παραμελήσῃ καὶ τὰ γράμματα καὶ ἄλλας ἐπιστήμας. Ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «ὑπῆρξεν οὐ μόνον φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς, ἀλλὰ καὶ ρήτωρ ἀριστος καὶ ἀστρονόμος». Εἶναι ὁ περίφημος συγγραφεὺς τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» μας καθὼς καὶ τῆς πρῶτης ἑλληνικῆς Γεωγραφίας.

* * *

Μὲ θαυμασίαν ἀναλυτικότητα καὶ ἱστορικὴν ἀκρίβειαν ὁ κ. Μιχαλόπουλος ἀφηγεῖται ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαίδευσως εἰς τὰ Γιάννενα, μὲ τὰς διαφόρους περιπετείας, καὶ ἐξυμνεῖ τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἡπειρωτῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδειλίασαν νὰ διαθέσωσιν σημαντικὰ ποσὰ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐκπαίδευσως εἰς ἕν ἐπίπεδον ὑψηλὸν καὶ πρακτικόν. Γνώστης ὄλων τῶν πηγῶν καὶ τέλειος κάτοχος τοῦ θέματός του, μᾶς δίδει μίαν ὄραισιότατην εἰκόνα τῆς ἀκμῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφθασαν τὰ Γιάννενα πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἣν παρεσκεύασαν καὶ μεγάλως ὑπεβοήθησαν.

Μετὰ τὴν πρῶτην ὄθησιν τοῦ Ἐπιφανίου, παρουσάσθησαν ἄλλοι ἔτοιμοι νὰ διαθέσωσιν χρήματα καὶ κόπους διὰ τὴν ἵδρυσιν νέων σχολείων ἐραμιλλῶν, ἂν μὴ ἀνωτέρων. Καὶ τὸ 1674 ἔχομεν τὴν Σχολὴν τοῦ Γκιούμα, ἡ ὁποία, πλουτισθεῖσα κατόπιν μὲ ἄλλα κληροδοτήματα ἔγινε περίφημος διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς καὶ τὸν πλοῦτον τῶν εἰς αὐτὴν διδασκομένων μαθημάτων. Εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν οἱ μαθηταὶ «ἐτρέφοντο, ἐνεδύοντο, ἐλάμβανον βιβλία καὶ γραφικὴν ὄλην διὰ δαπάνης τῆς Σχολῆς», ἡ δὲ ἐκλογή τῶν μαθητῶν ἐγένετο μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν κατόπιν αὐστηροῦ διαγωνισμοῦ. Δὲν εἶναι δυστυχῶς δυνατόν εἰς μίαν σύντομον ἐπισκόπησιν νὰ δώσωμεν πλήρη εἰκόνα τῆς ἀνθηρότητος τῶν σχολείων τούτων, οὔτε ν' ἀφηγηθῶμεν λεπτομερῶς τὴν δρᾶσιν ἐνὸς ἐκάστου τούτων. Διὰ τοῦτο, ἀφήνοντες τὰς διαφόρους λεπτομερείας, ἐρχόμεθα εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν δύο σχολῶν—τῶν ὁπαδῶν τοῦ κλασικισμοῦ καὶ τῶν νεωτεριστῶν. Τῆς νεωτεριστικῆς, ἄς τὴν εἴπωμεν, Σχολῆς ἐπρωτοστάτησεν ὁ πολὺς Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ ὅποιος ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μαρουτσαίαν Σχολὴν ἀπὸ τὸ 1742, ἀνυψώσας αὐτὴν εἰς εὐρωπαϊκὸν σχολεῖον. Μεγάλης μορφώσεως εὐρωπαϊκῆς, νοῦς εὐρυτάτων ἀντιλήψεων, ὁ Βούλγαρις ἔδωσε μίαν νεωτεριστικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν μουχλιασμένην, μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐκπαίδευσιν. Καὶ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ πρωτοστατήσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν μόνον ἀναγέννησιν, δὲν ἐνεωτέρησε μόνον εἰς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ παραλλήλως εἰργάσθη καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος. Καὶ πρῶτος αὐτὸς ὑπέδειξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐξαιρε-

τικήν θέσιν εἰς τὰ Βαλκάνια, πρῶτος ἐμπνεύσας εἰς αὐτοὺς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν. Τὸ μόνον του λάθος ἀναμφιβόλως ἦτο ἡ μανία του ὅπως ζωντανεύσῃ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὅλα του τὰ συγγράμματα, ἀκόρη καὶ τὰ διδακτικά του, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ γραφοῦν εἰς γλῶσσαν εὐνόητον ἀπὸ τοὺς ἀμορφώτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἀντίθετον ὁδὸν ἠκολούθησαν ἡ οἰκογένεια τῶν Μπαλάνων, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν Σχολεῖον εἰς τὰ Γιάννενα τύπου τελείως ἀντιθέτου πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὠργάνωσεν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρος. Οἱ Μπαλάνοι μάλιστα ἐφθασαν εἰς τοιοῦτό σημεῖον ἀρετοῦ, ἀνταγωνισμοῦ, ὥστε ἔλεγον ὅτι ὁ Βούλγαρος ἦτο ἄθεος. Βαρυνθεὶς καὶ ἀπογοητευθεὶς ὁ Βούλγαρος ἀνεχώρησε ἀφήσας τὸ ἔδαφος ἐλεύθερον εἰς τοὺς Μπαλάνους, οἱ ὁποῖοι ἐμονοπόλησαν ἐπὶ μακρὸν τὴν παιδείαν εἰς τὰ Γιάννενα. ἔχοντες τὴν ἀρχὴν ὅτι μόνον διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς παραδόσεως καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων θὰ ἠδύνατο νὰ προαχθῇ τὸ ἔθνος, ἔγιναν οἱ στυλοβάται τῆς συντηρητικότητος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ παραδόσις εἶναι χρήσιμος, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δὲν φθάνει μέχρως ἀπολιθώσεως καὶ ἀπονεκρώσεως τῶν ζωτικῶν παραγόντων τοῦ ἔθνους.

Θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα ἡ παράθεσις τῶν λεπτομερειῶν τῆς δράσεως τῆς Σχολῆς τῶν Μπαλάνων, οἱ ὁποῖοι ἐξημίωσαν τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν μὲ τὰς σχολικὰς θεωρίας των. Ἄλλ' ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν παρατηρεῖται κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην μόνον εἰς τὰ Γιάννενα, ἀλλ' εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν ὁποῖον εἶχε πνίξει ὁ σχολαστικισμὸς τῶν καλογῆρου διδασκάλων. Ἐν τούτοις καὶ αὐτῶν ἐξηγέρθησαν πολλοὶ νέοι, σπουδάζαντες εἰς τὴν Εὐρώπην, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Κ. Κούμας καὶ ὁ Ἰω. Κωλέτης, ὁ μετέπειτα πολιτικὸς ἀνὴρ, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν νέον νεωτεριστικὸν πνεῦμα. Τὰ Γιάννενα καὶ εἰς τὴν νέαν αὐτὴν περίοδον ἐμελλε νὰ πρωτοστατήσουν. Οἱ Ἰωαννίται, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐποτίσθησαν ἀπὸ τὰς ἰδέας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ διέθεσαν πάλιν χρήματα διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ Γιάννενα. Καὶ τότε κατέρχεται εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν πρωτεύουσαν ὁ Ἄθαν Ψαλίδης, ὁ σοφὸς αὐτὸς διδάσκαλος, φίλος τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα, ὁ ὁποῖος εἶχε μορφωθῆ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἦτο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ποτισμένο με νέας ἰδέας, ἔρχεται εἰς τὰ Γιάννενα νὰ κρημνίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σχολείου τῶν Μπαλάνων καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα νέον σχολεῖον προοδευτικόν, ἐθνικόν. Διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ σοφοῦ τούτου ὁ κ. Φ. Μιχαλόπουλος ἐτοιμάζει νέον τόμον, ὁ ὁποῖος θ' ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον μέρος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς παρούσης μελέτης, τῆς ὁποίας προσεπαθήσαμεν νὰ δώσωμεν ἀνάλυσιν ἀνωτέρω καὶ ἡ ὁποία ἐπλούτισε τὴν φιλολογίαν μας με ἕνα ἐκλεκτὸν ἔργον.

Κ. Κ.

Γιάννη Κ. Κορδάτου : *Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κεφαλαιοκρατίας. Ἀθήναι 1930.*

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου αὐτοῦ διατίθεται εὐνοϊκὰ ἀπὸ τῆ σκέψῃ ὅτι ἕνας εὐσυνείδητος καὶ γνωστὸς γιὰ τὴν ἐργατικότητά του συγγραφεὺς ἐπιχειρεῖ νὰ μελετήσῃ σὺν ἱστορικὸς (καὶ εἶναι ἀντιληπτό στὸν καθένα, τί βαρὺ περιεχόμενον κλείνει αὐτὴ ἡ λέξις) τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς ἀστικῆς τάξεως καθὼς καὶ τὸ χαρακτῆρα τῆς καὶ τὶς ιδιότητές τῆς ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν πλευρὰ. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι τὸ σύνολο τοῦ βιβλίου διαψεύδει τὴν πρόωρη αὐτὴ ἐλπίδα καὶ ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος του (τὸ μεγαλύτερον ἴσως) ἔχει πολὺ ὀλίγα δικαιώματα στὸν τίτλον ἱστορικῆς ἐργασίας.

Βεβαίως, δὲ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι ὁ κ. Κορδάτος ἔχει τὸ χάρισμα τῆς σαφηνείας σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ τῆς ζωηρότητος στὴ διατύπωσίν του. Μάλιστα ἡ παραστατικότης τῆς φρασεολογίας του φθάνει σὲ σημεῖο ἀπίστευτο, (ἂν σκεφθῆ κανεὶς καὶ τὸ θέμα πού ἐξετάζει), καὶ ἀποδεικνύει ζωντανὰ ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα (γιατὶ τὸ βιβλίον εἶναι γραμμένο σὲ ἄκρα δημοτικὴ) ὅταν βρεθῆ σὲ καλὰ χεῖρα, εἶναι ἰκανὴ ν' ἀνταποκριθῆ, ἕως ἕναν ἱκανοποιητικὸν βαθμὸ, στὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας.

Ἐπίσης δὲ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀρνηθῆ, ὅτι σὲ ὁρισμένα σημεῖα ὁ συγγραφεὺς καὶ πειστικὸς εἶναι καὶ μελετημένος καὶ δοκουμενταρισμένος. Ἄλλ' ἀντιθέτως εἶναι ἀπροσδόκητα αὐθαίρετος καὶ δογματικὸς σὲ ἄλλα σημεῖα—καὶ αὐτὰ δυστυχῶς εἶναι τὰ περισσότερα. Θὰ ἦταν ἀχαρὴ δουλειὰ νὰ στηρίζει κανεὶς μὲ σειρά παραπομπῶν καὶ τὴ μιὰ παρατήρησιν καὶ τὴν ἄλλη Ἄρκει μόνον νὰ σημειωθῆ ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσο πειστικόν, ὅσο τὸ ἀληθινόν, καὶ τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἀληθινόν, ὅσο τὸ ἀμερόληπτο καὶ ἀντικειμενικόν. Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δὲν εἶναι ὁρατὴ μέσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῆς προκαταλήψεως τῶν συγχρόνων, οὕτε ἀκούστηκε ποτὲ ὅτι ἕνας μαχητῆς, μὲ τὸ ξίφος στὸ χεῖρ, κατόρθωσε νὰ συλλάβῃ τὸ ἀληθινόν καὶ τὸ σωστό, ἀπάνω στὴν ὥρα πού πολεμᾷ γιὰ τὴν ἰδέαν του. Ὅχι, ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δὲν εἶναι βέβαια ἡ οἰκονομολογικὴ δημοσιογραφία. Συνειθίζει ν' ἀποκαλύπτει τὰ μυστικά τῆς σ' ἐκείνον πού πέρασαν σ' ἐπίπεδα πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὸ μαχητικὸ φανατισμό. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ κ. Κορδάτος δὲν εἶναι πειστικὸς (δηλ. φιλαλήθης, διότι ἔχει ἐκ φύσεως τὴν ἰκανότητα νὰ πείθῃ, ὅταν ἡ ἀλήθεια εἶναι σύμμαχος του), παρὰ μόνον σ' ἐκείνα τὰ σημεῖα, ὅπου πράγματι εἶναι ἕνας ἱστορικὸς ψύχραιμος καὶ ἀντικειμενικὸς. Αὐτὸ συμβαίνει στὰ πρῶτα κεφάλαια (ιδίως στὰ τέσσαρα πρῶτα), ὅσον ἐξετάζει τὴν προσέλευσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς ἀστικῆς τάξεως στὰ τελευταῖα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνια καὶ στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Μὰ ἡ ἐξέτασις αὐτὴ τελειώνει γρήγορα καὶ προχωρεῖ ἀμέσως στοὺς νεώτερους